

International
JOURNAL OF SOCIAL, HUMANITIES
AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed
JOSHASjournal (ISSN:2630-6417)

Architecture, Culture, Economics and Administration, Educational Sciences, Engineering, Fine Arts, History, Language, Literature, Pedagogy, Psychology, Religion, Sociology, Tourism and Tourism Management & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:20

2019

pp.1057-1070

journalofsocial.com

ssssjournal@gmail.com

1930 YILI SANAYİ KONGRESİNİN TESPİTLERİNE GÖRE ÜLKEMİZDE HALICILIK

COUNCIL BY ACCORDING TO THE INDUSTRIAL CONGRESS OF 1930 CARPET

Dr. Öğr. Üyesi. Münevver ÜNSAL MERCAN

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Meslek Yüksekokulu, Geleneksel El Sanatları Bölümü Van/Türkiye

Article Arrival Date : 24.10.2019

Article Published Date : 30.11.2019

Article Type : Research Article

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.191>

Reference : Ünsal, Mercan, M. (2019). "1930 Yılı Sanayi Kongresinin Tespitlerine Göre Ülkemizde Halıcılık", Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 5(20): 1057-

ÖZET

El sanatları insanoğlu var olduğundan beri tabiat şartlarına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak, örtünmek ve korunmak amacı ile ilk örneklerini vermiştir. Daha sonra gelişerek çevre şartlarına göre değişimler gösteren el sanatları, ortaya çıktığı toplumun duygularını, sanatsal beğenilerini ve kültürel özelliklerini yansıtır hâle gelerek "geleneksel" vasfı kazanmıştır. Geleneksel Türk el sanatları, Anadolu'nun binlerce yıllık tarihinden gelen çeşitli uygarlıkların kültür mirasıyla, kendi öz değerlerini birleştirerek zengin bir mozaik oluşturmuştur. Çok zengin el sanatları potansiyeline sahip olan Türk milletinin kültür tarihi incelendiğinde, asırlar öncesi yaratıcı gücünü kullanarak madenlerden, taşlardan, bitkilerden ve hayvanlardan elde edilen ham maddeleri değerlendirerek çeşitli ihtiyaç maddelerini yaptıkları görülmüştür. Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzanan göç yolunda karşılaştıkları kültürlerden de etkilenecek günümüze kadar uzanan zengin el sanatlarını oluşturmuştur.

Türklerin gerek anayurdu Orta Asya'da, gerekse Anadolu'da kurdukları medeniyetler dolayısıyla büyük ve zengin bir kültür birikimine sahip olmaları ve bu birikimi gittikleri her yere taşımaları Anadolu'nun el sanatları hazineleri ile dolu olması ve anayurdun el sanatları ve kültür merkezi olarak tanınmasında önemli bir etken olmuştur. Yine Anadolu'nun Asya'yı Avrupa'ya bağlayan bir köprü durumundaki coğrafi konumu ve buranın göç ve ticaret yolları üzerinde bulunması, bu bağlamda ayrı bir önem arz etmektedir.

Bugün Anadolu'da varlığını devam ettiren Geleneksel Türk el sanatları; halıcılık, kilimcilik, cicim, zili, sumak, kumaş dokumacılığı, yazmacılık, çinicilik, seramik-çömlek yapımıcılığı, hat, tezhip, minyatür, mine işçiliği, işlemecilik, oya yapımıcılığı, deri işçiliği, müzik aletleri yapımıcılığı, taş işçiliği, bakırcılık, sepetçilik, semercilik, maden işçiliği, keçe yapımıcılığı, örmecilik, taş işçiliği, ahşap ve ağaç işçiliği, arabacılık vb. el sanatları her ülkenin kabiliyet ve istidadına göre muhtelif şekillerde kendini gösterir. Romanya'da oyuncak, İsviçre'de saatçilik ile uğraşmaktadır. Ülkemizde öteden beri ev sanayi olarak dokumacılık ve halıcılık çalışma alanı olmuştur.

Günümüzde Türkiye, halı ihracatında dünya listelerinin son sıralarında yer almaktadır. Dünyada el halısı üretimi ve ihracatı genellikle İran, Çin, Pakistan, Hindistan, Türkiye, Nepal ve Tibet ülkeleri tarafından yapılmaktadır.

El sanatlarımızdan halıcılığın da layık olduğu düzeye gelebilmesi, büyük organizasyon işidir. Hammadde konusu en önemli sorundur. Standart üretim için işin ehli kişi ve kuruluşlar tarafından yönetilecek büyük atölyeler ve kooperatiflere ihtiyaç vardır. Ürünlerimizi yurt dışına pazarlayabilmemiz, kalitesinin, desenlerinin, ebatlarının değişmez olması, zamanında temin ve teslim edebilme yeterliliğinin bulunması ile mümkün olabilecektir. Üreticiye kolay ulaşılabilir, bütün bu işlerin olumlu sonuç verebilmesi için araştırmacılarla ve üreticilerle iletişim, organizasyon, tanıtım, arşivleme konularında da hizmet verebilecek başvuru merkezleri kurularak, Türkiye çapında çok büyük bir uzman kadrosu ile sonuca ulaşılabilir. Halıcılığın eski kalite ve önemine kavuşması için halı üretiminin atölye ortamında kontrollü bir şekilde yapılması gerekir. Böylece üretim ve pazarlama konusunda daha doğru atılımlar yapılabilir.

Günlerce uğraşılıp, milyonlarca düğüm atılarak yapılan kültür mirasımızın günümüzdeki durumu düşündürücüdür. Bu topraklarda 15. ve 16. yüzyıllarda altın çağını yaşayan halıcılığın eski önemini kazanması için yeni projeler hazırlanmalıdır.

Bu makale de 1930'daa yapılan sanayi kongresinde, Türk halıcılığını geliştirme çareleri ve alınması gereken tedbirler işlenmeye çalışılmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin iktisadi ve sanayi durumu ile dünya iktisadi buhran dolayısıyla, kalkınma çabaları sergilenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, El Dokuma, Halı, İhracat

ABSTRACT

Handcrafts have emerged since human beings, depending on natural conditions. He has given purpose and first examples of covering people's needs, covering and protecting them. The handicrafts, which developed later and changed according to the environmental conditions, have gained "traditional" qualities, reflecting the emotions, artistic pleasures and cultural characteristics of the society that they have emerged. Traditional Turkish handicrafts have created a rich mosaic by combining their own values with the cultural heritage of various civilizations from the thousands of years of Anatolia. When the cultural history of the Turkish nation, which has a very rich handicraft potency, is examined, it has been seen that by using creative power centuries ago, it has assessed the raw materials obtained from mines, stones, plants and animals and made various necessities. They were influenced by the cultures they met in the way of migration from Central Asia to Anatolia and created rich handicrafts extending to day-to-day.

The Turks must have a large and rich cultural accumulation due to the civilizations they built in Anatolia, Central Asia and Anatolia, and this accumulation is an important factor in Anatolia being filled with the treasures of handicrafts everywhere and Anatolia is known as an arts and culture center. has been the factor. The geographical position of Anatolia as a bridge linking Asia to Europe and its presence on migration and trade routes are of special importance in this context.

Traditional Turkish handicrafts that continue to exist in Anatolia today; craftsmanship, craftsmanship, craftsmanship, production of musical instruments, craftsmanship, copperwork, basketry, jewelery, jewelery, jewelery, swordsmanship, mining, felt production, knitting, stone work, wood and wood work, handicrafts are manifested in various forms according to the ability and the abilities of each country. Toys in Romania and watchmaking in Switzerland. Our country has always been a field of weaving and carpeting as home industry.

Today, Turkey is located at the end of the list as the world's carpet exports. Production and export of handmade carpets in the world generally in Iran, China, Pakistan, India, Turkey, Nepal and Tibet are made by countries.

It is a big organization job that our handicrafts can come to the level that carpet is worthy. Raw material issue is the most important question. There is a need for large workshops and cooperatives to be managed by qualified people and organizations for standard production. We will be able to market our products abroad, be able to have the quality, design, dimensions are unchanged, timely supply and delivery capability. Manufacturers must be able to easily accessible, all of these activities contact with researchers and with manufacturers in order to give positive results, organization, promotion, establishment of reference centers could also assist in the archiving issues across Turkey achievable results with a large specialized staff. In order to meet the quality and importance of the carpets, it is necessary to produce the carpets in a controlled manner in the workshop environment. Thus, more precise breakthroughs can be made in production and marketing.

Today's situation of our cultural heritage, which is made by dealing with days and millions of knots, is thought-provoking. In these lands, new projects should be prepared in order to earn the old importance of carpentry living in the 15th and 16th centuries.

In this article, in the industrial congress held in 1930, attempts were made to develop Turkish carpets and measures to be taken. During this period, due to the world economic crisis Turkey's economic and industrial situation, development efforts are exhibited.

Keywords: Turkey, Hand Woven, Carpet, Export

1. GİRİŞ

El dokusu halıcılık bugün ülkemizin hemen her yöresinde yapılmaktadır. Bu yörelerde halıcılık anadan kıza öğretilerek geleneksel tarzda devam etmektedir. Evlerin her hangi bir köşesine konan tezgâhlarda yapılan üretim, ülkemizin el dokusu halı ihtiyacını karşılamaktadır. Ancak evlerde üretilen halıların kontrolünün yapılması mümkün olmadığı için evde üretim arzu edilmemektedir. Halıcılığın eski kalite ve önemine kavuşması için halı üretiminin atölye ortamında kontrollü bir şekilde yapılması gerekir. Böylece üretim ve pazarlama konusunda daha doğru atılımlar yapılabilir. Günlerce uğraşılıp, milyonlarca düğüm atılarak yapılan kültür mirasımızın günümüzdeki durumu düşündürücüdür. Bu topraklarda 15. ve 16. yüzyıllarda altın çağını yaşayan halıcılığın eski önemini kazanması için yeni projeler hazırlanmalıdır.

Günümüzde Türkiye, halı ihracatında dünya listelerinin son sıralarında yer almaktadır. Dünyada el halısı üretimi ve ihracatı genellikle İran, Çin, Pakistan, Hindistan, Türkiye, Nepal ve Tibet ülkeleri tarafından yapılmaktadır.

Dünyada en çok el halısı üreten ve ihraç eden ülke İran'dır. Halıcılık İran'da bir sanayi kolu haline gelmiştir. Çeşitli bölgelerde halı üzerine eğitim ve iyileştirme programlarının uygulanması, kullanılan araç gereçlerin ıslahı, yeni şekillerde (yuvarlak, kare, köşegen) ve çok büyük boyutlarda (1200 -1500 m²) halıların üretimine yönelik çalışmalar, ülke içinde ve dışında fuarlara katılımlar bu sanatın gelişmesine ve halıcılıkta dünya lideri olmasına zemin hazırlanmıştır.

Halılarda desen, motiflerin belirli düzen içerisinde birleştirilmesi ile meydana gelir. El dokusu halıda desen terimi, halı yüzeyinin bütününün verdiği görüntüyü anlatır.

Halıda desen; kenar ve zemin olmak üzere iki esas bölümden oluşur. Bu bölümler kendi tipik, karakteristik, motifleri ile doldurularak halı desenleri oluşturulur.

Desen, halının değerini ortaya çıkaran, ona estetik bir görünüm kazandıran çok önemli bir öğedir. Bu nedenle kaliteli bir halıda desenin özgün, motiflerin birbiriyle uyumlu ve desen içine iyi yerleştirilmiş olması gerekir.

Motif, tüm halı ya da kilim gibi dokumalarda kullanılan süsleme unsurudur. En küçük karelerden, madalyon gibi oldukça büyük şekillere kadar farklılık gösterir.¹

Halıların Sınıflandırılması²

Halılar çeşitli yönlerden sınıflandırılabilir.

- Üretim yöntemine göre halılar,

- Kullanılan hammaddeye göre halılar,
- Kullanıldığı yere göre halılar,
- Kalitesine (10x10 cm.deki ilme sayısına) göre halılar,
- Desenli olup olmadığına göre halılar.

1. Üretim Yöntemine Göre Halılar

-El Halısı: Halı ilmelerinin insanlar tarafından yapılmasıyla oluşan halılar. □ Makine Halısı: Bir çeşit dokuma tezgâhında ilmelerin makine tarafından düğümlenmeden atılması ve arkasından sağlamlaştırılmasıyla oluşan halılardır.

2-. Kullanılan Ham maddeye Göre Halılar

- Tamamen yünden dokunmuş halılar.
- Yün ve pamuktan dokunmuş halılar.
- İpekten dokunmuş halılar.

3- İlmelerin bir kısmının sim ve sırmadan dokunup aralarına değerli taşların yerleştirildiği dokumalar.

4-Kullanıldığı Yere Göre Halılar

- Yer döşemesi olarak yapılan halılardır. Ebatları 4m² , 6m² , 8m² ve daha büyük olabilir.
- Sedir Halısı: Sedirlerin üzerine örtmek için yapılır. Eni dar ve boyu uzundur.
- Kenar Halısı: Duvar kenarlarına yere serilir. Enleri dar boyları oldukça geniştir.

¹-El Sanatları Teknolojisi, Halı Dokuma, Ankara, 2008, s. 3-4

²-A.g.e. s.5-6

- Duvar ve karyola halısı: Süs amaçlı duvara asmak için yapılır.
- Seccade Halısı: Üzerinde namaz kılınmak için yapılan 110x180 ebatlarındaki halılardır. Halılar genellikle tek kişilik dokunmakla birlikte camiler için dokunan 'saf seccade'ler de vardır. Bu halılar mihraplı olarak dokunmaktadır.
- Paspas Halısı: Sandalye üzerine dokunan bu halılar 40x40 cm. olarak ve altı adet olarak dokunur.
- Yolluk Halısı: Salon veya girişlere sermek üzere 50 cm. ile 100 cm. eninde ve istenilen uzunlukta dokunur.
- Yastık Halısı: Sedir ve divanlara konulan yastıklardır. Genellikle 50x100 cm. boyutlarda dokunur.
- Heybe Halısı: Boyut olarak 40x40 cm ve 60x60 cm olarak dokunur. Heybenin sadece ön yüzü halıdır. Arka tarafı kilim tekniği ile dokunur.³

22 Nisan 1930Tarihinde Toplanan Sanayi Kongresinde Türk Halıcılığı

Ziraat ülkelerinde el sanayi uzun zaman yaşamak imkânına sahiptir. Ziraatı gelişmiş Avrupa ülkelerinde bu durum açıkça görülmektedir. Romanya'da, Macaristan'da Fransa'da el sanayi, büyük sanayi ülkelerindeki ev sanayisinden daha büyük bir canlılık göstermektedir. Hâlihazırda Türkiye'nin zirai ülkesi olduğuna nazaran biz de ev sanayinin daha uzun zaman yaşamak kabiliyetinde olduğunu belirtebiliriz (1930 yılı esas alınarak).Ancak mevsiminde tarlası ile uğraşan çiftçinin evinde serbest kaldığı zamanlar pek çoktur. İşte onun boş zamanını faydalı bir duruma getirmek için yegâne çare ev sanayi ile uğraşmasını temin etmektir. Bir asır öncesine kadar Türkler kendi giyeceklerini kendi malzemeleri ile kendi elleriyle, kendi evlerinde hazırlarlar, haricin yardımına ihtiyaç göstermeden kendi ihtiyaçlarını temin ederler ve hatta fazlasını da ihraç ederlerdi.

El sanatları her ülkenin kabiliyet ve istidadına göre muhtelif şekillerde kendini gösterir. Romanya'da oyuncak, İsviçre'de saatçilik ile uğraşmaktadır. Ülkemizde öteden beri ev sanayi olarak dokumacılık ve halıcılık çalışma alanı olmuştur.

İpek dokumacılığı Bursa, İstanbul, Bilecik'te, Havluculuk, Bursa'da, dokuma ve alacacılık,⁴ Denizli, Kastamonu ve Gaziantep'te, şalcılık, Gürün'de yaşamış ve kısmen de yaşamaktadır. Fakat harici sanayinin rekabeti ülkemizin bu nevi küçük zanaatlarını zayıflatmış ve körletmekte bulunmuştur. Zaten ülkemizde en ziyade gelişmiş olan havlu, bez, alaca, şal ve peştamal dokumacılığını inceleyecek olursak görürüz ki onun malzemesinin %80'ni hariçten temin edilmektedir.

Bu çeşit dokumacılıktan ülkemizin istifadesi azami % 20 nispetinde yerli malzemenin sar edilmesi ve metrede 2-3 kuruşu geçmeyen bir ücretin kazanılmasıdır.

Halıcılık ise harici ve dâhili fabrika sanayi rekabeti karşısında kalmamış olduğundan şimdiye kadar kudret ve kudretini muhafaza etmiş ve daha uzun zaman yaşamak kabiliyetini göstermektedir. Diğer taraftan halıcılığın malzemesinin %80'ninin ülke mahsulü olması itibari ile ev sanayi halinde ziyade fayda temin edebilir.⁵

Ancak, halıcılık az kazanç temin den bilhassa fakir ve geri kalmış ülkelerde yaşayan bir sanattır. Hindistan, İran, Afganistan ve Çin gibi halı ihraç eden ülkeler incelendiğinde o ülkelerde halıcılığı yaşatan ve yegâne hususun işçi ücretinin ucuzluğu ve başlı başına geçim nedeni olduğu görülür. Ülkemizin bazı mıntıklarında da aynı duruma tesadüf edilmekte ve başlıca halıcılığın kazanç vasıtası olduğu görülür.Kula'da, Gördes'te, Kırşehir'de ve Demirci'de olduğu gibi.

Ülkemizde gelir ve kazanç kaynaklarının zorunlu olduğu mahallerin halıcılığın diğer kazanç vasıtalarına galip gelmesi ve ona inhisar etmesi temenni edilmemelidir. Halıcılık nankördür; bir

³-A.g.e.s.5

⁴-Ahşaptan yapılmış bir tezgâhta işlenen kutnu, ana maddesi floş olan suni ipek ve pamuk ipliğinden dokunmuş, çeşitli motif ve renklerde bir kumaştır

⁵-1930 Sanayi Kongresi, Hereke Fabrikası Müdürü Reşat Beyin Umumi Raporu, s. 98

ailenin yalnız refahını temin edecek bir kazanç kaynağı değildir. Halıcılık ancak diğer kazançların bir bölümü olarak kabul edilmeli, yalnız ziraatla uğraşan ailelerin evlerinde geçirecekleri boş zamanlarının faydalanmasına vasıta olmalı; onun tarlasındaki mesai sonucu elde edeceği ekmeğe katık tedarik için yardım etmeli.

Anadolu Halıcılığı ve İhracatımız

Türkiye de en çok halıcılıkla uğraşan 7 vilayet Ticaret Odalarından alınan bilgiye rağmen 1929 yılı halı imalatının tahmini kıymeti 6.276.0000 lira olarak kabul olunabilir. Şöyle ki:⁶

Tablo 1. Halıcılık (1930 yılı itibarı ile)

Halı Dokumacılığı yapan İl/İlçe	Üretim Değeri
Kırşehir	220.000
Kayseri	306.000
Sivas	25.000
Niğde	437.000
Konya	36.000
Isparta	1.100.000
Kütahya	2.232.000
Kula	200.000
Görces	900.000
Demirci	600.000
Toplam	6.2276.000 lira

Yukarıda belirtilen vilayet ve kazalar haricinde halıcılıkla uğraşan Anadolu'nun muhtelif şehir ve köylerimizde de halı yapılmaktadır ki bunlarında değeri 1.000.000 lira olarak tahmin edilmiştir. Keçe, kilim, cicim imalatı hariç bütün Türkiye'de halı imalatının 7.276.000 lira değerinde olduğu tahmin ve tespit olunabilir. Bu miktar 1929 yılı tahminidir.

1928 yılında harici piyasaların hararetli talepleri karşısında imalatta 1929 yılından daha fazla olmuş olduğundan 1928 yılı imalatınızda 9-9.5 milyon lira olarak tahmin edilmiştir.

Anadolu'nun birçok köylerinde önemli miktarda kilim, keçe, cicim, kıl torba da imal edilmektedir. Bunların içerisinde halı kadar kıymetli, sanatkârane yapılmış olanları da vardır. Mesela Kırşehir, Sivas vilayetlerinin Konya Türkmenlerinin, doğu vilayetlerinin kilim ve cicimleri oldukça değerli olup, bunların tahmini değeri 1.000.000 lira civarındadır.⁷

Halıcılığın Perakende olarak Evlerde Veya Toplu Olarak Atölyelerde Dokunmasındaki Ehemmiyet:

Halı imal ettirenler halıcıların bir atölyede toplanmalarını muntazam halı elde etmek

İçin elzem görmektedirler. İşçiler toplu olarak bir atölyede nezaret altında çalıştıkları takdirde daha muntazam halı elde edilmekte ve müşteriye tayin edilen zaman zarfında teslim edilmesi sağlanmaya çalışıldığı görülmüştür. Hâlbuki perakende olarak evlerde yapılan halılar, kalite bakımından muntazam çıkarılmadığı gibi işleyenin keyfine tabi olan tüccar teslim müddetini devamlı olarak ertelemek zorunda kalmaktadır.

⁶- A.g. Rapor, s.99

⁷- A. g.r., s. 100

Tablo 2. Halı İhracatı

Kilosunun Kıymeti			
Yıl	Kuruş	Kilo	Lira
1923	338	981.208	3.318.779
1924	349	1.288.052	4.478.644
1925	434	1.297.076	5.637.047
1926	336	1.996.960	6.717.144
1927	477	1.367.452	6.521.530
1928	490	1.552.338	6.363.733
Yalnız İzmir Limanından İhracat			
Yıl			
1925	412	969.767	3.995.904
1926	565	1.012828	4.730.311
1927	429	1.246.706	5.346.987
1928	411	1.105.447	4.544.373
1929*	388	568.064	2.205.687

Tablo 3. Türk Halılarının Müşterileri

Müşteri Ülke	Lira 1925	Lira 1926	Lira 1927
Amerika	1.481.912	3.284.042	3.332.333
İngiltere	950.921	1.616.313	1.533.280
Fransa	914.824	729.158	595.440
İtalya	550.964	606.904	531.419
Almanya	64.982	35.850	155.853
Belçika	97.854	87.336	104.802
Mısır	230.671	126.207	79.154
Felemenk	95.263	120.983	35.139
Romanya	10.885	13.383	37.179
Yunanistan	6.358	10.443	23.239
Avusturya	7.970	455	15.460
Bulgaristan	9.214	10.027	5.308
Rusya	9.194	3.037	5.051
Çekoslovakya	17.035	271	4.800
İsveç	-----	964	3.967
İsviçre	3.438	2.900	3.370
İran	110	900	3.250
Yugoslavya	22.620	2.630	1.525
Macaristan	83	2.020	1.505
Diğer Ülkeler	3.531	33.341	79.500

Çeşitli Ülkelerin Satın Aldıkları Halı Kaliteleri

Müşterilerimiz satın aldıkları halıların cin ve kaliteleri hakkında bir fikir edinmek için 1927 yılı zarfında, en önemli halı müşterilerinin satın aldıkları halıların kilo bazında fiyatı aşağıda belirtilmiştir.

* 6 aylık

Tablo 4. 1927 yılı en önemli halı müşterilerinin satın aldıkları halıların kilo bazında fiyatları

Amerika	579	Vasatı kuruştur
İngiltere	355	“ “
Fransa	468	“ “
İtalya	498	“ “
Belçika	338	“ “
Almanya	643	“ “

Türk Halıcılığının Dünya Halıcılığındaki Yeri (1930)

Dünya halıcılığı üzerine yazılmış istatistikî bilgi mevcut olmadığından, halıcılığımızın diğer ülke halıları ile mukayesesini ilmi kapsamda göstermek tam manasıyla mümkün değildir. Yalnız, hususi ve müteferrik tetkik ve incelemeye göre denilebilir ki, Türk halılarının dünya piyasalarındaki yeri önemlidir. 1930’lu yıllarda halı ihraç eden en önemli ülkeler önem sırasına göre; İran, Türkiye, Çin, Hindistan, Buhara, Rusya, Yunanistan Fas, Yugoslavya ve Suriye’dir. Türk halılarının en önemli rakipleri ise, İran, Hindistan ve Çin halılarıdır. Rekabetin başlıca sebebi bu ülkelerde işçiliğin ucuzluğudur. Oryantal karpitin İran’dan gelen bir yetkilinin ifadesine göre, İran’dan bin ilme için ödenen azami ücret dört kuruş imiş. Buna karşılık Türkiye’deki aynı ilme sayısına ödenen ücret 3-7 kuruştur. Bu duruma göre dünya piyasalarında diğer ülkelerin halılarıyla rekabet edebilmek için ücretlerin düşürülmesi gerekmektedir. Ancak fazla kar temin etmeyen halı ücretlerinin düşürülmesi yerine, maliyet fiyatlarının düşürülebilmesi için başka çareler aramak gerekmektedir.⁸

Çeşitli Ülkelerde Halı Gümrük Resmi(1930)

Almanya: Genel tarife, kilosunda sekiz mark.

Yunan halılarından kilosundan altı mark alındığı için Türkiye de aynı tarifeden istifade etmektedir Halılarımız İran halılarından daha ağır olduğundan Almanya’da gümrük resminin ağırlık üzerinden alınması, halılarımızın bu ülkeye girmesine mani olmaktadır. Bu husus bundan sonra yapılacak ticaret anlaşmalarında dikkate alınmalıdır.

Amerika: Bu ülkede makine halıcılığının gelişimini sağlamak amacıyla gümrük tarifesi oldukça yüksektir. Bu nedenle bu ülkeye halı ihracatımız oldukça zorluklarla karşılaşılakta olup bu durum ihracatımızı önemli ölçüde engellemektedir.

Fransa: Türk, Yunan, İran halıları asgari tarifeye tabidir. Hint, Çin, Kafkasya halıları ise azami tarifeye tabidir.

Asgari tarife.

301-300 sıralı olanlarından yüz frank

301-400 sıralı olanlarından 125 frank

401-500 sıralı olanlarından 190 frank

501 den fazla sıralı olanlardan 250 frank

Hollanda: kıymet değeri üzerinden % 3

İtalya: Metrekaresinden bir altın lira

Çekoslovakya: Bin kilosundan 3375 kron.Ancak bu ülkeye halı satılması için ithal izini almak mecburiyeti vardır.

⁸-A.g. Rapor, s. 102

Arjantin: Türk halısının kilosuna 3.60 peso.

Tablo 5. Belçika: Bu ülkeye ihracatta şu ölçüler uygulanmaktadır;

Sıra Sayısı	Asgari Tarife	Zam oranı	Resmi
150 ye kadar olan sıralar	33	8	4
131-200 “ “ “	5	8	40
201-250 “ “ “	7	8	56
251-300 “ “ “	10	8	80
301-350 “ “ “	15	8	130
351-400 “ “ “	20	8	160
401 den fazla	25	8	200

İzmir Mıntıkasında Halı İhracatı Yapan Tüccarlar⁹

- 1-Çolakzadeler
- 2-Hamzazadeler ve ortakları
- 3-Nalbantzade ve ortakları
- 4-Hacı Halil Ağazade Ahmet Ragıp ve Mahdumları
- 5-Yılancazadele
- 6-Celekzade kardeşler
- 7-Çolakzade Hacı Şerif Mahdumları
- 8-Kadayıfçızade ve biradelerleri
- 9-Topalağazade ve Halis Bey
- 10-Oryantal karpel şirket
- 11-Sterin karpel şirket
- 12-Frederik Rejiyon
- 13-Breslin grafik karpel
- 14-Albayrak

1930 Yılında Hali Piyasasındaki Talep Durumu

Harp mahrumiyetinin bir sonucu olarak harpten sonra dünya piyasalarında talebin fazlalığı üretim kaynaklarını önemli bir faaliyete sevk etmiştir. Aynı durum Türk halıcılığında da tesirini göstermiştir. Milli Mücadele sonrası yıllarda İzmir iktisadi mıntıkasında ve Kayseri’de imal edilen halıların miktarı her yıl artmaktadır. Bu durum Türk halıcılığının geliştiğini göstermektedir. Ancak dış ülkelerin şiddetli talebi, pek fazla devam etmemiş ve bir yıldan beri Avrupa’da başlayan ve Amerika’ya doğru yayılan iktisadi buhran, ülkemiz halıcılığını da önemli ölçüde etkilemiştir. 1929 yılındaki halı üretimi oldukça fazla olmasına rağmen 1930 yılında bu üretim önemli ölçüde düşüş göstermiştir. Bilhassa hariç siparişi üzerine üretim yapan Kayseri halıcılığında, haricin durumu nedeniyle, talep olmaması nedeniyle üretim durma durumuna gelmiştir.

Yunan Halıcılığı

Rumlar Yunanistan’a göçtükten sonra orada çalışma hayatında faaliyet imkânı bulamadıklarından, bunların içinde vaktiyle halıcılıkla uğraşanlar hükümetin teşviki ile halı imalatına başlamışlardır.

⁹ -A.g.Rapor, 103

Fransızların propagandaları ile muvaffak olmuş gibi görünen Yunan halıcıları 7-8 yıl neticesiz gayretten sonra muvaffak olamayacaklarını anlamışlar ve yavaş yavaş halıcılıktan vaz geçmeye başlamışlardır. Ancak muvaffak olmaları için Yunan Hükümeti halıcılıkla uğraşanlara her türlü yardımı yapmaktan çekinmemiştir. Buna rağmen Yunan halıcılığının gelişmemesinin başlıca nedeni, Yunanistan'da işçi ücretinin yüksekliğidir.

1930 yılından itibaren Yunanistan'da şube açan yabancı halı müesseseleri bile şubelerini İzmir'e nakletmektedirler. Yunanistan'da şubesi bulunan bir Ecnebi şirketinden alınan bilgiye göre ülkemizde 7-7.5 liraya mal edilen Isparta kalitesindeki halının Yunanistan'da 9-9.5 liraya mal edilmekte imiş

Bati Ülkelerinde Halıcılık

Bilhassa Birinci Dünya Harbinden sonra Yunanistan'da başka batı da birkaç ülkede el halıcılığın gelişmesi için çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Harpten evvel Sırbistan'da halıcılık mevcuttu. 1929 yılından itibaren Yugoslavya Hükümeti, halıcılığın gelişmesi için önemli proje ve çalışmalar sergilenmektedir. Yugoslavya'da halı merkezi olan Pirot'ta 1000 işçinin çalıştığı iddia edilmektedir. Bulgaristan'da, Romanya'da öteden beri cüzi miktarda halı imal edilmektedir. Macaristan'da, Polonya'da hatta güney Almanya'da ev halıcılığının gelişmesi için çok teşvikte bulunmaktadır. Bunun için herkesin anlayacağı şekilde halıcılık üzerine kitaplar neşredilmekte ve gümrük himayelerine önem verilmektedir¹⁰.

Makine Halıcılığı

Dev adımlarla ilerleyen makine sanayi sonuçta halıcılık alanında da kullanılmak üzere makine üretimine başlandı. Harpten önce yalnız kadife ve havlu dokuyan makine tesisatı, bugün Almanya'da Çekoslovakya'da, Amerika'da düğümlü ve arzu edilen renkte makine ile Şark halısı imaline doğru adımlar atılmıştır. Bunun sonucu olarak ta bu sanayide muvaffak olan ülkeler, gümrüklerini düzenlemekte, Şark halılarının ülkelerine girmesini engellemeye çalışmaktadırlar. Ancak bu çalışmanın da yetersiz kaldığı görülmektedir. Bugün (1930) Şark halılarını taklit eden ve elde dokunanlardan daha ucuza mal edilen makine halıcılığı, gelecekte el halıcılığının sönmesine sebep olacaktır..¹¹

Anadolu Halıcılığı ve Gelişim Alanları

1930 yıllarda halıcılığımız teknik açıdan üç kısma ayrılır.

1- İşleyicilerin şahsi sermayeleri ile yapılan ve tüccar siparişleri ile ilgisi olmayan perakende halılar. Kırşehir, Konya ve perakende olarak Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yapılan halılar.

Bu cins halıların resimleri, renkleri, motiflerin özellikleri, geçmişteki özelliklerini tamamen kaybetmiştir. Değeri nedeniyle satışı pek azdır ve imal edene pek az kar bırakmaktadır.

2-Avrupa siparişleri ile ilgili olmayarak, Anadolu tüccarları tarafından evlerde veya atölyelerde yaptırılan İzmir veya İstanbul tüccarlarına satılan halılardır. Kayseri, Ürgüp, Bor, halıları gibi. Bunların kaliteleri genel olarak vasat derecede, resimleri oldukça bozuk, kalitesiz, kitaplardan fena kopya edilmiş acemi ressam tarafından yapılmış, renkleri ekseriya gayri fenni yapılmış alizelerin, bazen kökboyalıdır. Rekabet karşısında geçmişte nazaran oldukça yetersiz durumda kalır. Çoğunlukla Avrupa'nın ucuz materyalinden yararlanarak dokunmaktadır. Ancak bu tür halıların arasında çok iyi dokunmuş, kaliteli halılara da rastlamak mümkündür. Bu halılardaki, renk, desen ve kalitelerin ıslahı konusunda yardıma ve teşvike ihtiyacı vardır. Anadolu halıları işte bu birinci ve ikinci kısım halılardır.

¹⁰-A.g.r. s. 104

¹¹-A.g. Rapor, s. 105

3-Avrupa'dan alınan sipariş üzerine atölyelerde veya perakende olarak evlerde doğrudan doğruya veyahut ikinci el tüccarları vasıtasıyla ihracatçıların İzmir hinterlandında yaptırıldıkları halılardır. Bunlar ihracatçıları tarafından hariç müşterilerinin siparişine, ruhuna, talebine göre resim, renk ve kalitelerde, imal ettirilmektedir. Tüccarlar tarafından tetkik edilen batı piyasalarına göre halı imal edilmesi neticesi İzmir Mintıkası teknik noktasından çok yüksektir. Hatta harpten önceki duruma nazaran mintıkanın halıcılığı hayli gelişmiş ve gelişmeye devam edeceği beklenmektedir.

Resimden anlayanları, alizerin boya yapmasını bilenlerin sayısı fazlalaşınca, dış piyasaların talebine göre hareket etmek menfaati şuurlu bir tarzda anlaşılmıştır. Binaenaleyh bu cins halıların renk, desen ve kaliteleri normal olarak dünya piyasaları ihtiyacına gerek gelişmektedir. Bu gelişmeye müdahale edilmesine lüzum dahi yoktur.

Halı Üretiminde boya hariç Olmak üzere Kullanılan Malzemeler

1- İlme ipliği. Kullanılan ilme ipliği de üç cinstir.

a-Avrupa fabrikaları ilmeliği

b-yerli fabrika ilmeliği

c-El ile bükülmüş ilmelik

Avrupa ilmeliği yalnız Kayseri ve Ürgüp'te üretilmektedir. Kayseri halıları Türkiye'nin en iyi olmadığı halde Kayseri halıcılarının bazıları bir itiyat neticesi olarak hariçten Manchester ipliği namı altında yün ipliği, koza telefise suni yün ipliği getirilmekte ve halılarında kullanılmaktadırlar. Ancak manchester ve suni yün ipliklerinden yapılan halılar yıkattırılmadığı takdirde gösteriş itibariyle yerli ipliklerden dokunmuş halılardan pek fark görünmemektedir. Ancak yerli ipliklerle yapılmış halılar genellikle yıkanmakta ve yıkandıktan sonra aynı güzelliği koruduklarından, halıcılıkta Avrupa malzemenin piyasada satılmasına ihtiyaç yoktur. Hereke halıları yerli iplik ile yapıldıkları halde, Kayseri halılarından yüksek fiyata satılmaktadır. Bu durum yerli ipliğin kullanılmasına bir delildir. Kayseri de dokunan halıların ekserisi, dış ülkelerden temin edilen ipliklerle dokunmaktadır. Ancak yerli iplikle dokunan halılara özen gösterildiği takdirde yabancı ipliğe katiyen ihtiyaç yoktur.

El ilmelikleri; kışın boş zamanlarda evlerde bükülen ipliklerdir. Bunlar pek muntazam olmadığından adi halılarda kullanılırlar.¹²

Atkı, çözümlü yün, pamuk ve kaksam ipliği, halıların atkı çözümleri yün veya pamukludur. Yün olduğu takdirde daima yerlidir. Pamuk olduğu takdirde ise yerli veya hariç fabrikaların mamulleridir. Hariç imalatın kullanılması, yerli pamuk iplik fabrikalarının satışta ihtiyacı karşılamadıklarında ihtiyaç nispetinde kullanılmaktadır. Bir de adi halıların atkıları için kaksam tabir edilen adi bir cins pamuk iplik kullanılmaktadır. Bu iplikte hariçten getirilmektedir. Son zamana kadar dâhilde imal edilmediği için ithal edilirken gümrük vergisinden muaf bulunmamaktadır. Kaksam pamuk teleflerinden yapılmış adi cins pamuk ipliğidir. Paketi 84 1/2 kilosu) 200 kuruştur. Gümrüğü ise, eski tarifeye nazaran 150 kuruş civarındadır. Ancak birkaç aydan beri İstanbul'daki Sami ve ortakları ilmek fabrikası da kaksam üretimine başlamıştır. Bu fabrika kaksam üretimine devam ettiği takdirde, mevcut muafiyet kaldırılmalıdır.¹³

Yapağımız

Anadolu yapağları halı imaline en müsait olan yapağlardır. Yıkandıktan sonra halı yumuşadığından yıkanmış halılar için bilhassa Anadolu'nun vasat derecede sert yünleri tercih edilmektedir. Yıkanmayan halılar için ince yapağlardan kullanılması gerekmektedir.

1930'lu Yıllarda İplik Yün Mensucat Fabrikaları¹⁴

¹²A.g. Rapor, s.106

¹³-A. g. Rapor s. 107

¹⁴ -A.g. Rapor s. 107-108

İzmir

Mevcut yün halı ipliği fabrikaları şunlardır.

1-Türk aba ve şayak fabrikası (oriyaantel Karpet)

2-Grifit iplik fabrikası

3-Hancı Halil Ağa Zadeler iplik fabrikası

Uşak

4-Yılcı Zadeler iplik fabrikası

5-Hamzazadeler iplik ve şayak fabrikası

6-Baca Zadeler iplik fabrikası

7Alaşehirli Zadeler iplik fabrikası

Kula

8-Çolak Zadeler iplik fabrikası

Kayseri

9Bünyan iplik fabrikası

Isparta

10- Isparta iplik fabrikası

Balıkesir

Balıkesir iplik fabrikası

İstanbul

12- Ethem ve Sami Balat iplik fabrikası (Kaskam imal etmektedir)

13-Feshane iplik ve şayak fabrikası

13- Herek iplik ve şayak fabrikası 15-Süreyyya Paşa iplik ve şayak fabrikası

16-Karamürsel iplik ve şayak fabrikası

17-Eder Zade iplik fabrikası

Eskişehir

18 Hacı Hakkı iplik fabrikası

Bunlar halıcılığın lüzumu olan halı ipliklerini tamamen imal ettikleri gibi bazıları ihracatta da bulunmaktadır.

Halıların Yıkanması

Anadolu halılarının alizerin boyu ile yapılmış olanları hemen tamamen yıkanmaktadır. Bunun için Kula bir, İzmir'de müteaddit yıkama fabrikaları vardır. Halı yıkama, halıyı parlak ve eski göstermek içindir. Bilhassa Amerika yıkamaya çok önem vermekte, halılar azami derecede yıkanmış olarak aranmaktadır. Halılar kireç kaymağı ile yıkanmaktadır.

Halıcılığın Gelişmesi İçin Yapılması Gerekenler

Halıcılığı geliştirmek için alınacak bazı tedbirler vardır. Bu tedbirlerden önce gelişmenin ülkemiz ekonomisine katkısını araştırmak gerekmektedir. İstanbul, Konya Tren hattının doğusundaki vilayetlerde imal edilen halıların hemen %70 belki 80 ni ihraç piyasalarının talebi ve sipariş üzerine

imal edilmektedir. Bunlar satıldıkları dünya piyasalarında, diğer ülkelerin halılarıyla mücadele etmişler, bir mevki kazanmışlardır. Bu cins halıların miktarını yükseltmek, halılara yeni ihraç yeri açamayacağı gibi piyasalardaki mevkiini de takviye edemez. Bilakis bugünkü satış fiyatlarını muhafaza etmek mecburiyetinde kalındıkça fazla imalat, halıcılığımızda buhrana sebep olabilir. Bu duruma sebebiyet vermeden halıcılığımızın gelişmesini temin, ihracatını yükseltmek istiyorsak bunu bir şekilde temin edebiliriz, oda halılarımızın maliyet fiyatının düşürülmesi ve rakip halılardan daha ucuza satılmasını temin etmekle mümkündür.

Önemli bir kısmı sipariş üzerine imal edilen halıların resim boya, kaliteleri siparişe, ihtiyaca göre tanzim edilmiş, ıslah edilmiştir. Bundan daha fazla ıslah edilmesi zaman meselesidir.

Perakende olarak evlerde ve gerekse hariç siparişine isnat edilemeyerek tüccarlar tarafından yaptırılan İzmir hinterlandını haricinde kalan merkezi Anadolu vilayetlerinin halılarına gelince: Bu halılar sipariş üzerine yapılan halıların arasında çeşit doldurmak için bir kısmı ihraç edilmekte, bir kısmı da dâhilde satılmaktadır.

Islah edilmeden miktarın yükseltilmesi, keza ticari denge ve iktisadi bünyemizde hiçbir hareket uyandırmaz. Hareket uyandırması ve ihracatın yükseltilmesi için bu cins halılarında bir taraftan maliyetini, diğer taraftan da cinslerini, yani resim ve boyalarını ıslah etmek gerekmektedir. Maliyetin düşmesi, motif ve boyaların ıslahı, bugünkü %40-50 oranında artırabilir. Ancak halıcılığın gelişmesi için:

a-Önce halıların maliyetini ucuzlatmak;

b-Motiflerin ıslah edilmesini sağlamak; gerekmektedir. Bunlarında ne suretle mümkün olabileceğine gelince:¹⁵

- Halı maliyetinin düşürülmesi.

- Halıcılık teşkilatına önem verilmesi.

Halıcılık teşekküllerini (İmalathanelerini) tröstleri meydana getirmek.

Halıcılık üzerine mevcut teşkilat pek zayıf hemen hemen yok denecek durumdadır. Dünya, ferdi çalışmaları bırakmış, muazzam teşekküllerle kartel, tröstlerle iktisadi mücadeleye atılırken halıcıların toplu ve rasyonel çalışmalarının esaslı çareleri araştırılmalıdır. Bu da şu suretle temin olunabilir.

a-Evlerinde kendi hesaplarına halı dokuyanların kooperatif teşkil etmelerini temini, dünya küçük sanayi Şulzer, Deliç veya diğer sanayi malum küçük sanayi kooperatifleri teşkilatları sayesinde refaha kavuşmuştur. Zirai kredi kooperatifleri gibi küçük sanayi kooperatiflerinin de bir an önce teşkiline gayret edilmelidir.

b-Halıcılığın yoğun olduğu yerlerde halıcı birliklerinin teşkili, halıcılar arasında anlaşılacak birçok husus vardır. Talebe mani olacak fiyatları düşürecek tarzda halılara kötü malzeme karıştırılmaması ve yekdiğerinden işçi çalınmaması; tezgâhların, boyaların, desenlerin ıslah edilmesi gibi. İhtiyacı tespit ederek halı birliği teşkil edilmesi. Bu amaçla Anadolu'da ilk olarak kurulan birlik Uşak'tadır. Bu birliğin kısa bir geçmişi vardır. Fakat bütün ortaklar birlikten memnundurlar. Kayseri ve Isparta halıcıları birkaç defa toplanarak birlik teşkiline teşebbüs etmişler, ancak başarılı olamamışlardır. Halı dokuma birliklerin kurulması, mevcut duruma ve halıcılığın gelişmesine paralel olarak zorunlu görülmektedir.

c-Halı Tüccarlarının Birleşmesi

Muazzam halı tröstü¹⁶ olan Oriyantal karpit İzmir'de halıcılık meşgul birkaç yabancı halı tüccarlarının birleşmesiyle 1908 yılında teşekkül etmiştir. Türk halı tüccarları da (ki aynı zamanda

¹⁵ - A.g. Rapor s. 107-109

¹⁶ - Aynı alanda iş yapan çeşitli ortaklıkların hisse senetlerinin, bir denetim teşkilatına teslim edilmesi ve yönetimin bir teşkilatı yöneten gruba aktarılmasıyla oluşan, teknelci sermayedarlığa dayanan ortaklıklar birliği

bunlar ihracatçılardır) Oriyantal karpeti numune göstererek bir tröst harice karşı müşterek bir satış cephesi teşkil etmelidirler.

1923 yılında İktisat Vekâleti'nce de Uşak iplik fabrikası ve İzmir halıcıları nezdinde öyle bir teşebbüste bulunmuş ve müzakere safhasına girileceği sırada her nedense teşebbüsten bir sonuç alınmamıştır. Bugünkü durumda saha daha müsaittir, hatta böyle bir teşekkülün Türkiye halıcıların ortak birleşim noktası olacak şekilde olması gerektiği düşünülmelidir.¹⁷

-Tren Naklisinde İndirim Yapılması

Halıların trenle yapılan naklinde hususi ve indirimli bir tarife uygulanmalıdır. Vaktiyle Uşak'tan İzmir'e sevk edilen halı balyalarının ambalaj malzemeleri sahiplerine ücretsiz iade edilmiyordu. Bugünkü durumda bu usul uygulanmaya devam edilmektedir. Halıcılık gibi fazla kar bırakmayan mamulatin nakliye masraflarının oranının düşürülmesi gerekmektedir.

-Halı İpliklerinden Muamele Vergisi Alınmaması

Bugünkü durumda iplik ve boya fabrikasına sahip olan halıcılar ihraç etmek üzere, kendi boyahanelerinde boyattıkları ve kendi fabrikalarında büktürdükleri ipliklerle yaptıkları halılar için muamele vergisi vermekte, diğer taraftan ise kendisine ait olmayan iplik ve boya fabrikalarından iplik temin edenler, muamele vergisi vermek zorunda kalmaktadırlar. Bu suretle bir kısım haclılar halılarını ucuzca, diğerleri ise pahalıya mal etmektedirler. Bu haksızlığı düzeltilmesi için muamele vergisinin alınmaması hakkındaki müsaadenin yalnız iplik ve boya fabrikası olanlara tatbik ettirmeyip diğer halıcılara da uygulanması gerekmektedir. Yani muamele vergisinin ülke dâhilinde imal edilen bütün halı ipliklerinden kaldırılması temin edilmelidir.

-Halıcıların İthal Ettikleri Bütün Malzemenin Gümrük Resminden Muaf Tutulması.

a-Öncelikle Teşvik-i Sanayi Kanunundan istifade eden halıcılar boya için gümrük resmi ödemektedirler. Diğer bazı malzemeler için depozit yatırılmakta ve bu paranın geri ödenmesi için bir takım zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu konudaki zorluğun ortadan kaldırılması için, boyalarda olduğu gibi depozit alınan bu malzemelerde de depozit usulünün kaldırılması gerekmektedir.

b-Çözgü ve atkılıkta kullanılan 4,6,8 no pamuk ipliklerinin ülkemizde imal edilmesi nedeniyle aynı ipliklerin diğer ülkelerden ithal edilmesine müsaade edilmemektedir. Hâlbuki pamuk iplik fabrikaları imalatlarının dâhilde revacı temin edildiğinden, halıcılara mahsus olan pamuk ipliklerinin de vergisiz ithal edilmesine müsaade edilmesi, halıcıları büyük müşkülattan kurtarır. Pamuk iplik fabrikaları ihtiyaca kâfi derecede piyasaya iplik çıkardıkları takdirde bu muafiyete kaldırılabilir.

Halı Desenlerinin Islahı

Anadolu da dokunan halılarındaki desenler üç kısma ayrılabilir.

- 1-Mahalli özelliklerini kısmen muhafaza etmekle beraber yozlaşmış desenler.
- 2-Kopya edile edile orijinalliğini kaybetmiş acem desenleri
- 3-Avrupa siparişi üzerine yapılan en fazla Acem karakterini taşıyan desenler.

Bu sonuncu desenler ile çalışmaya gerek yoktur. Müşteri ani siparişte desenleri belirtmektedir. Müşterinin arzusuna müdahale temek doğru olmaz. Diğer iki cins desenleri %95'i ruhu sıkın kıymetsiz desenler olup onların ıslahı zorunludur. Bunun için tek çare, müze, cami ve hususi yerlerdeki Anadolu'nun tarihi eserlerindeki Türk sanatını taşıyan halı desenlerini gösterir, halıcının ve müşterinin anlayacağı şekilde renkli bir resim albümü meydana getirerek halıcılara bunları muayyen şartlar karşısında dağıtmaktır.

c-Halı Boyacılığı (Kök ve Kimyevi Boyalar) ve Islahı

¹⁷- A.g. Rapor s. 107-110

1-Her yerde kök boya temin etmek mümkün değildir. Çünkü kök boya için gerekli nebati malzemeler yetersizdir veya yok denecek durumdadır.

2-Kökboyanın hazırlanması, kimyevi boyaların hazırlanmasından daha zordur.

3-Kökboyacılığında renk tutturmak zordu ve kök boya imali oldukça pahalıdır.

4-Bu zorluk karşısında ucuzluğu, yapımındaki kolaylığı ve temini rahatlığı dolayısıyla, Avrupa'nın kimyevi ve bilhassa rengi sabit olmayan anelin boyalar halıcılarca rağbet görmekte ve geçmişin milli ve cazip kökboyacılığı yerini almıştır. Yalnız kalitesi kökboyaların değerinde değilse de anelinlerden zor olması ve bu boyanın da her yerde kullanılmamasına sebep olmuştur. Halı amatörleri, kökboyalarını tercih sebebi, kök boyalardaki güzelliğin ve nefasetin kimyevi boyalarda olmadığını iddia etmektedirler. Fenni boyacılıkla ilgili **uzmanların görüşlerine göre konunun ruhu şudur:**

Kökboyaları genellikle güzel ve latif renklerdir. Fakat bunların tamamı has değildir. Kök boyalar arasında has olmayanları da vardır. Kökboyaların hazırlanması zor olup zaman almaktadır. Kök boyalar ile renk tutturmak Avrupa'nın talep ettiği tarzda iplik boyamak ve bunları yeknesak yapmak çok zordur. Bu nedenle seri imalat için, kökboyaların bütün renklerini tutturmak mümkün değildir. Fakat renk tutturulması kolay olanlarda vardır. Kökboyalarının ihtiyaca göre tertip edilmesinin de şu hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir.

1-Bazı mıntikalarda anelin boyaların halıcılıkta kullanılmaması men edilmesi. İran hükümeti, anelin boyalarının ithalini ne etmiş, ihraç edilen halıların ipliklerinin anelin boyalarıyla boyanmış olduğu anlaşılması halinde, o halılardan %12 ihraç resmi alınıyormuş. Ancak bugünkü durumda Türkiye'de anelin boyalarının ithalinin men edilmesi kabul edilemez. Ev mensucat sanayinde anelin boyalarına ihtiyaç vardır ve bu boyalara muhtaçtır. Onlar için anelin boyalar men edilemez. Ancak anelinle boyanmış halıların ihracında %12 gümrük resmi alınması usulü ülkemiz içinde uygun olacağı düşünülebilir.¹⁸

2-Halıcıların anlayacağı şekilde bir boya kitabı yayınlanması. Bu kitapta ülkede mevcut olan kökboyaları ile halıcılıkta kullanılan sabit Avrupa alizerin boyalarının hazırlanış şekli açıklanmalıdır. Kökboyalarının hazırlanması hakkında kitap yazılmasını sağlayacak Türk mensucat kimyagerleri mevcuttur. Alizerin boyalarının hazırlanması ise, Alman boya fabrikaları kartelleri her daim yaptıkları gibi üretebilirler. Zaten onların Fransız ve Alman dilinde bu tür kitapları mevcuttur. Açıklamaları tercüme edilebilir.

3-İktisat Vekâleti, Avrupa da öğrenim yaptırdığı mensucat kimyagerleri, vaktiyle seyyar muallim adı altında Anadolu'da gezerek bu boyacılığı öğretirlerdi. Bunlar tekrar Anadolu'da gezdirilerek halıcılar aydınlatılmalıdır.

4-Halıcılığın yoğun olduğu merkezlerde, Özel İdarelerde maaşlı birer boyacı aldırarak seyyar muallimler gibi ilgili olanlara kimyevi ve kökboyacılığı fenni olarak öğretilmelidir.

5-Isparta, Kayseri iplik fabrikaları çalıştığı takdirde çevrelerinde boyacılığa fevkalade faydalı olabilirler. Bilhassa Kayseri çevresi boyacılığın geri kalmış olması nedeniyle, Kayseri iplik fabrikasının bu hususta temin edeceği fayda oldukça fazladır. Her iki fabrikanın faaliyete geçmesine çalışılmıştır.¹⁹

Yararlanılan Kaynaklar

-1930 Sanayi Kongresi Raporlar-Kararlar-Zabıtlar, Ankara, 22 Nisan,1930

Mensucat Sanayi III- Halıcılık::

1- Hereke Fabrikası Müdürü Reşat Beyin Umumi Raporu

¹⁸-A.g.r. s. 111

¹⁹-A.g.Rapor, s. 112

2-İzmir Raporu

3-Kongre Encümen raporu